

ASiantuntijalausunto Eduskunnan Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 20.9.2022:

LIISA HANÉN

Yrittäjien YEL-adressin laatija ja 1. allekirjoittaja. Mikro- ja yksinyrittäjät yhdistys.

ASIA:

HE 102/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yrittäjän eläkelain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Eläke- ja sosiaaliturvamaksut eivät saa olla yrittämisen ja kasvun este.

YELin pitäisi olla yrittämisen ja yrittäjän tuki.

YEL-adressilla 67 006 allekirjoitusta

ADRESSIN TAUSTA

- YEL-järjestelmä on nykymuodossaan otettu käyttöön 1970-luvulla. Tänä päivänä globaalit markkinat, Suomi talousrakenteineen ja yrittämisen uusine muotoineen elää toisessa todellisuudessa. Yksin- ja mikroyrittäjäyys on lisääntynyt merkittävästi koko 2000-luvun.
- Tällä hetkellä jo 93% Suomen yrityksistä on yksin- ja mikroyrityksiä. Yksinyrittäjiä on noin 195 000 (Tilastokeskus, Yritysrekisteri 2020).
- **Hallituksen lakimuutosehdotuksen valmistelu oli erittäin huonoa hallintotapaa. Siinä hyvin poikkeuksellisesti ohitettiin valtioneuvoston linjaama lausuntomenettelyyn kuuluva lausuntokierros, sekä oleellisten sidosryhmien ja kansalaisten kuuleminen.**
- Yksin- ja mikroyrittäjät kokivat tarpeen tuoda äänensä kuuluville ja laativat hallituksen muutosehdotusta vastustavan adressin.

1. YEL on kollektiivinen sosiaali- ja riskivakuutus

- Yksin- ja mikroyrittäjät haluavat nähdä YEL-järjestelmän luotettavana sosiaalivakuutuksena ja sosiaaliturvana, mutta muuttuneen yritys- ja työelämäkulttuurin ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten takia se ei toteudu nykypäivänä oikeudenmukaisesti, vaan sotii pienimpiä yrittäjiä vastaan.
- YEL-maksut ovat jo nykyisellään pienituloisen ja pienen kasvuyrittäjän ansiotasossa kohtuuttoman korkeat suhteessa saatuun minimaaliseen tai olemattomaan eläkkeeseen ja sosiaaliturvaan ja hallituksen muutosehdotus pahentaa tilannetta, ei paranna sitä.

2. Hallituksen ehdotus kiristää työtulon määritelmän tulkintaa ja voi kohdella yrittäjiä eriarvoisesti

- ”Työtulon määritelmää ei muutettaisi, mutta sen perusteena olevia tietoja koskevaa sääntelyä tarkennettaisiin”.
- Työtulon pohjana käytettävä palkka tai korvaus määräytyy pääsääntöisesti yksityisen sektorin kyseisen toimialan kokoaikaista työtä tekevien mediaanipalkan perusteella. Lisäksi eläkelaitos ottaisi huomioon yrittäjän liikevaihdon ja muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot -> kokonaisharkinta.
- **On kuitenkin erittäin epäselvää millä perusteella ja millä resursseilla eläkelaitokset tämän voivat tehdä. Kokonaisharkinta on erittäin epämääräinen käsite.** Koska kyseessä on yksilön oma eläke- ja sosiaaliturva, ei määrittäminen voi olla sattumanvaraista, eikä se voi kohdella yrittäjiä eriarvoisesti eläkelaitosten kesken tai virkailijan oman tulkinnan mukaan, rikkomatta yrittäjän oikeusturvaa.

3. Yksin- ja mikroyrittäjien mediaaniansiotaso on MATALAMPI kuin palkansaajien

Perusteet vertailla työtuloa vastaavan toimialan kokopäiväiseen palkansaajaan ovat heikot.

- SY:n kyselyiden ja tilastojen mukaan 44% yksinyrittäjistä ansaitsee 2000€/kk bruttona. Vertailu palkansaajien mediaanipalkkaan asettaa kymmenien tuhansien yrittäjien työtulon tason liian korkeaksi. Ratkaisuksi kohonneille YEL-maksuille on ehdotettu vain hintojen nostamista.
- Hallituksen esitys toteaa, että: *”Todennäköisesti yritykset pyrkisivät siirtämään ainakin osan kohonneesta YEL-maksurasituksestaan tuotteidensa hintoihin, jotta yritystoiminta säilyisi kannattavana. Hintojen nousu vähentäisi todennäköisesti yrittäjän työpanoksen kysyntää. Yritysten kannattavuus puolestaan heikkenisi siltä osin kuin ne eivät pystyisi siirtämään kohonneen YEL-maksurasituksen vaikutuksia hintoihinsa.”*
- Tuoreimpana tutkimuksena on Uusi Työ Ry:n 13.9.2022 julkaisema lähes 900 kevytyrittäjän kyselytutkimus, jossa **61%** yrittäjistä sanoo, että YEL-työtulon uudelleenmäärittäminen heikentää heidän yritystoimintansa edellytyksiä merkittävästi.

4. Esimerkkilaskelmat

- Pienituloinen vuonna 1981-syntynyt toiminimellä toimiva kauneudenhoitoalan yrittäjä, jonka liikevaihto on noin 25 000€. Hänen bruttoansionsa on noin 2000€/kk.

YRITTÄJÄ MAKSAA:	YRITTÄJÄ SAA:
<u>MINIMI: 166 eur/kk</u> Vuonna 2022 YEL-minimityötulo on 8261,71 eur/ vuosi. Tällä työtulolla vuosittainen YEL-maksu yrittäjälle on 1992€.	-30€/pvä sairauspäivärahaa/vanhempainrahaa -Ei työttömyysturvaa -Eläkettä 69-vuotiaana 432€/kk, <u>eli takuueläkkeen alle</u>, joka on 885€/kk
<u>EHDOTETTU: 327 eur/kk</u> Jos työtulo nostetaan hallituksen ehdotuksen mukaisesti tasolle 16 262 eur/vuosi ensimmäisessä tarkistuksessa, on vuosittainen YEL-maksu 3918€.	-39€/pvä sairauspäivärahaa/vanhempainrahaa -37€/pvä työttömyysturvan peruspäivärahaa -Eläkettä 69-vuotiaana 832€/kk, <u>eli takuueläkkeen alle</u>, joka on 885€/kk
<u>”OIKEA TASO”: 413 eur/kk</u> Kauneudenhoitoalan mediaanipalkkaan ja yrittäjän liikevaihtoon suhteutettu suositus 20500eur/vuosi, jota yrittäjän pitäisi maksaa, jotta hän ei ”alivakuuttaisi”. Vuosimaksu yrittäjälle 4956€.	-49€/pvä sairauspäivärahaa/vanhempainrahaa -37€/pvä työttömyysturvan peruspäivärahaa -Eläkettä 69-vuotiaana 1049€/kk, eli hiukan yli takuueläkkeen

5. Hallituksen esitys ei paranna pienituloisen yrittäjän sosiaali- ja eläketurvaa

Mikään ei muutu pienintä työtuloa maksavan yrittäjän näkökulmasta paremmaksi, vaikka hänen YEL-kuukausimaksunsa tuplaantuisi hallituksen esityksen mukaisesti:

- Yrittäjän eläke EI NOUSE edes takuueläkkeen rajan (885 eur/kk) yli, vaikka YEL-maksu tuplaantuu.
- Yrittäjän sairauspäiväraha nousee yhdeksällä eurolla. Korotus on marginaalinen suhteessa tuplamaksuun kuukausittain.
- Ainoa mikä muuttuu: yrittäjä saadaan työttömyysturvan peruspäivärahan piiriin, jos hän täyttää työssäoloehdon.
- Saman sosiaaliturvan ja eläkkeen saa Suomessa jokainen, vaikka ei tekisi päivääkään töitä.

5. Hallituksen esitys ei paranna pienituloisen yrittäjän sosiaali- ja eläketurvaa

Jos yrittäjän työtulo kolminkertaistuu ja hän lopettaa ”alivakuuttamisen”, hän pääsee niukasti takuueläkkeen rajan yli, mutta sosiaaliturva ei edelleenkään parane suhteessa maksutason huomattavaan nousuun.

- Kk-maksun määrä on niin suuri, että se ajaa pienituloisen yrittäjän köyhyysloukkuun.
- Pienissä tuloluokissa on saatava verovähennyshyöty marginaalinen.
- Perustuslain 19 §:n 2 momentin perusteella perustoimeentuloa turvaavien järjestelmien tulee olla sillä tavoin kattavia, ettei synny väliinputoajaryhmiä. Nykylailla ja sen lakimuutosehdotuksella ei taata tätä.

Alivakuuttaminen ei ole pienituloiselle yrittäjälle tahtotila, vaan taloudellinen pakko.

6. Saako sosiaaliturvan maksutaso sanella, minkälainen yritys on hyödyllinen?

Yksin- ja mikroyrittäjien kasvuyrittäminen on todella ahtaalla

- **56% pienimmistä yrityksistä HALUAISI KASVAA JA PALKATA TYÖNTEKIJÖITÄ** tulevaisuudessa, jos siihen on edellytyksiä (SY:n kysely 2022). YEL-maksut eivät saisi olla kasvun este.
- Tarve koko järjestelmän uusimiselle on ilmeinen: työtulon käsitettä kiristämällä ei paikata massiivista vajetta, tarvitaan rakenteellinen muutos.
- Pienituloisenkin yrittäjä työllistää vähintään itse itsensä. Maksaa veroja. Kerää arvonlisäveroa tekemänsä työn arvosta. Tarjoaa yhteiskunnalle hyödyllisiä palveluita ja tuotteita. Jos yrittäjällä ei ole mahdollisuutta maksaa korkeampia YEL-maksuja, toteammeko, että yritystoiminta on hyödytöntä? Entä pienet kasvuyrittäjät? Aloittavat nuoret yrittäjät?
- Entä ne kymmenet tuhannet perhepäivähoitajat, kuntouttajat, kosmetologit, kampaajat, hierojat, fysioterapeutit, taksinkuljettajat, korjausrakentajat, muusikot, graafikot, ruokalähetit, jalkahoitajat, siivoojat, artesaanit, keikkatarjoilijat, ja lukemattomat muut ammattiryhmät, jotka tarjoavat palveluitaan ympäri Suomen pienituloisina yrittäjinä?
- **Ei ole kansantalouden ja suomalaisen yrittämisen kannalta järkevää, että eläke- ja sosiaalimaksut ovat niin korkeat, että se sanelee, minkälaista yrittämistä Suomessa voi olla. Suomi tarvitsee dynaamista yrityskenttää ja pieniä yrittäjiä.**

7. LYHYEN TÄHTÄIMEN RATKAISU: ELÄKETURVAKESKUKSEN LASKENTAPALVELU

- Työtulo täytyy määritellä oikeudenmukaisesti yhdenmukaisilla ehdoilla yrittäjien kesken, jotta yrittäjien oikeusturva on taattu ja valitusten määrä on vähäinen.
- Työtulotarkistukset tulee tehdä nopeasti, jotta sekä yrittäjien että eläkelaitosten resursseja ei viedä tarpeettomasti ja kalliisti ja perustuslain lupaama nopea käsittely toteutuu.
- Päätösten on oltava läpinäkyviä, jotta niiden lainmukaisuus on helppo arvioida, ja tarpeeksi joustavia, jotta harkinnanvaraisuuden määritelmä toteutuu.
- **ETK:n laskentapalvelua hyödyntämällä oikein, kaikki nämä kohdat voivat toteutua.**
- Laissa vahvistetaan Eläketurvakeskuksen nykyistä asemaa työtulon määrittämisen ohjeistamisessa.

7. LYHYEN TÄHTÄIMEN RATKAISU: ELÄKETURVAKESKUKSEN LASKENTAPALVELU

Laskentapalvelun käyttö on perusteltua, koska:

1. Ehdotetuilla lainmuutoksilla lisätään eläkelaitoksille velvoitteita ja se vaatii runsaasti lisäresursseja. Myös yrittäjälle selvitystyön tekeminen on rankkaa ja aikaa vievää. Laskentapalvelu auttaa molempia.
2. Hallintolain pääsäännön mukaan yrittäjän ja myös muun ulkopuolisen tahon tulisi voida selkeästi päätellä, millä perustein päätöksessä vahvistettuun työtulon määrään on päädytty. Yhdenmukaisen käytännön valvontaa halutaan tehostaa.
3. **Kokonaisharkinnan toteutuminen. Lakimuutosehdotus toteaa:** ”Koska yhtä, kaikille yrittäjille poikkeuksetta sopivaa työtulosääntöä ei ole, eläkelaitoksen tulisi käyttää työtulon vahvistaessaan kokonaisharkintaa”. Kokonaisharkinnan käsite on ongelmallinen ja helposti ristiriidassa yhdenmukaisen toteutumisen kanssa. Tätä kohtaa pitää soveltaa antamalla yrittäjälle riittävä prosentuaalinen joustovara ehdotettuun työtuloon. Tämä parantaa yrittäjän oikeusturvaa ja vähentää työn sekä valitusten määrää.

7. LYHYEN TÄHTÄIMEN RATKAISU: ELÄKETURVAKESKUKSEN LASKENTAPALVELU

- Laskentapalvelua on pilotoitu elokuusta 2022 alkaen niin, että työtulon laskennallisena pohjana on ollut yrittäjän liikevaihto, alan mediaanipalkka sekä saman alan mediaaniliikevaihto. Lisäksi +/-30% joustovaraa.
- Tämä ei ole vielä riittävä prosentuaalinen jousto pienituloisimmille yrittäjille eikä kasvuyrittäjille. +/-40% pelastaisi jo tuhansia yrityksiä eikä tukahduttaisi kasvua. → Vaikka joustovaraa olisi enemmän, nousee työtulo siltikin kymmenillä tuhansilla alivakuuttavilla yrittäjillä, ja täyttää hallituksen lakimuutosehdotuksen tavoitteet alivakuuttamisen osalta riittävästi.
- Pykälään 112 § ollaan lisäämässä 2 momentti, jonka perusteissa täsmennetään työtulon määrittämistä. Erikseen on todettu, että ”myös yrittäjä itse voi antaa edellä kuvattua tietoa ja selvitystä omaa yrittäjätoimintaansa koskien”.
- **Pykälän 112 § uusi 2 momentti jo mahdollistaa joustovaran käytön: lain perusteluihin tulee tarkentaa, että kokonaisharkinta ja yrittäjän oma näkemys voidaan toteuttaa myös prosentuaalisella joustovaralla.**

8. KOHTUULLINEN MAKSUKOROTUS, EI 100% KERRALLA

Ehdotettu voimaantulo ja kohtuullinen maksukorotus pienituloisille

- Jotta yrittäjillä on aikaa varautua työtulojen ja vakuutusmaksun nousuun, pitää voimaantulosäännöksissä säätää kohtuullisesta siirtymäajasta sekä enimmäiskorotuksesta työtuloon.
- Korotusprosentin täytyy olla sama kaikissa työtuloluokissa, jotta se on oikeudenmukainen.
- **Lakimuutosehdotuksessa oleva 100% nosto alivakuuttavalle yrittäjälle ei ole oikeudenmukainen korotus:** 170€:n lisämaksu kuukaudessa on kohtuuton nosto pienituloisille yrittäjälle, joka nyt maksaa 166€/kk minimiä.
- 100% nostoa ei voi perustella yrittäjän sosiaaliturvan paranemisella, kuten tässä lausunnossa olevilla laskelmilla on osoitettu. 20% nosto kaikissa työtuloluokissa, esimerkiksi vuosittain, olisi perustellumpi korotus eikä työntäisi tuhansia yrittäjiä köyhyysloukkuun muutenkin taloudellisesti epävarmassa tilanteessa.

9. KOKO YEL-JÄRJESTELMÄ ON UUDISTETTAVA

- Tärkeintä tässä lakimuutosehdotuksen käsittelyvaiheessa on, ettei YEL-järjestelmää nyt hätäisesti muuteta yrittämisen toimintaedellytyksiä heikentävään suuntaan, etenkin nykyisessä kiristyvässä taloustilanteessa.
- Eläketurvakeskuksen laskentapalvelun laskurin joustava käyttö voi täyttää sekä Finanssivalvonnan vaatimukset sekä estää yrittäjien joukkolopettamisen ja palveluiden vähenemisen, mutta se EI korjaa 50 vuotta vanhaa YEL-järjestelmää, eikä sen perusongelmia.
- **Lakimuutosehdotuksen käsittelypöytäkirjaan tulee lisätä toimenpidealoite seuraavalle hallitukselle, jonka on aktivoitava koko YEL-järjestelmän kokonaisuudistus.**